

Avrupa'da, Orta Çağ'dan Yeni Çağa, yani "yeniden doğuş" anlamına gelen Rönesans (Renaissance)a geçiş, bu dünyadaki yaşamı hiçe sayan, insanı zavallı, sefil bir yaratık olarak gösteren kilise dogmasından aklın ışığıyla aydınlanan bir kültür çağına girer. Rönesans düşünce aşaması, Orta Çağın, "insanı ahlâksız ve öteki dünyanın yanında bu dünyayı sefil bulan" teokratik düşünce sistemine karşı bir başkaldırıdır. Bu çağ, insanın öz varlığı ve çevresiyle ilişkisi yönünden bir yeniden doğuştur. Orta Çağın dinin hizmetinde olan kültürü yerine bağımsız, yalnızca kendine dayanan, konusunu ve amacını kendisi belirleyen bir kültür ortaya çıkarmıştır. Doğruyu bulmuş olduğuna inanan Orta Çağ skolastiğine karşılık, Rönesans düşünürü için doğru bulunmuş değildir. Belki de sonsuza dek araştırılacaktır; araştırılması da gerekir. Rönesanstaki büyük buluşlara (teleskop, güneş sistemi üzerine ilk önemli doğrular, pusula, kitap basımı vb.) ve keşiflere (Amerika kıtası, yeni deniz yolları vb.) yol açmada bu araştırma coşkusunun da payı olmuştur.

Böylece, Rönesans ile birlikte uygarlık tarihine akılcı, özgür, lâik bir insanlık kültürü; ulusal devlet, bilgi ve demokrasi ile yeni bir evren ve doğa görüşü girmiştir. XV. yüzyılda, Marsiglio Ficino, "evrenin bütün bağlantıları insan ruhunda toplanır, düğümlenir; bu yüzden insanda tüm evreni bilme gücü vardır." diyordu. Ona göre gerçek olan, yalnızca doğa güçleridir; insan da karakteri ile alın yazısını, yıldızların şu ya da bu durumlarına göre değil, doğal bağlantılara borçludur; üstelik insan, kendi alın yazısının özerk bir kurucusudur. Rönesansta insan, bir organ değil, ağırlık merkezi de kendinde olan özerk, küçük bir dünyadır. XVI. yüzyılda Fransız düşünür Michel de Montaigne'e göre erdem dediğimiz, doğaya uygun olarak yaşamaktır. Bunun için de insan kendi "ben"ini araştırmalı ve gelişmek için öz eleştiriye gitmelidir. Bu düşüncelerle hümanizma doğmuştur.

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda, gelişmiş batı kültürüne yönelme çabasıyla Tanzimat'ı ilân ederken İslâm kültür çevresinin yapısında yer almayan oluşumlarla beslenmiş olan Avrupa, uygarlık yolunda çok fazla yol almış durumdaydı. Çünkü bu, çağdaş anlamıyla "aydınlanma"yı yaşamakta olan, ümmet dönemini geride bırakmış uluslardan oluşan ve "sanayi uygarlığı"ni başlatmış olan bir batıydı. Osmanlı Devleti ise bu üç ögeden de yoksundu.

1. Aydınlanma için her şeyden önce -göreceli de olsa- özgür bir ortam gerekir. Ancak o zaman akıl yaşama hizmet edebilir ve geçmişin oluşturduğu normları ve kurumları ancak o zaman eleştiri süzgecinden geçirebilir. Oysa Osmanlı Devleti, eleştiriye kapalı bir ortam içinde sıkışıp kalmıştı. Bunun nedeni, ATATÜRK'ün kurduğu Cumhuriyet'e kadar Osmanlı Devleti'nin Orta Çağın dünya görüşüyle ve bu çağa özgü teokratik ilkelerle yönetilmiş olmasıdır.

2. Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat'la Avrupa'ya yöneldiğinde, karşılaştığı bir başka gerçek de batıdaki ulus denilen toplum biçimidir. Osmanlı Türk toplumu ümmet yapısındaydı. XIX. yüzyılda, Avrupa'daki Fransız devriminden kaynaklanan ulusçuluk coşkusu, Osmanlı İmparatorluğu içindeki etnik topluluklara ulaşmış ve başka gerekçelerin de yanı sıra bu toplulukların imparatorluktan ayrılmalarına neden olmuştur. İmparatorluğun ayakta kalmasından sorumlu olan Türkler ise, ister istemez en sonlara kalmışlar; ancak İkinci Meşrutiyet sıralarında, yani imparatorluğun dağılma eşiğinde "ulusal benlik"leriyle ilgilenmeye başlamışlardır.

3. Osmanlı Devleti, Avrupa'ya ayak uydurma zorunluluğunu duyduğunda, Avrupa'da sanayi uygarlığı ilerlemekte ve durmadan da gelişmekteydi. Osmanlı Devleti bu gerçeğe de yabancıydı. Sanayi uygarlığını oluşturan üç etken, matematiksel doğa bilimi, Rönesansta Copernicus, Kepler ve Galilei ile başlayıp XVIII. yüzyılda Newton'da olgunluğuna erişmişti; bununla da artık tekniğe uygulayabilecek duruma gelmişti. Bu uygulama, rasyonel, plânlı işleri kapsayan bir üretim biçimi ve kapitalist tutum ile yürütülünce, modern teknolojinin de yolu açılmış oldu. Bu teknoloji giderek artan bir hızla gelişerek çağdaş tekniği ortaya çıkardı. Osmanlı Devleti, gerek yapısı gerekse benimsediği dünya görüşü nedeniyle bundan da nasibini alamamıştı.

ATATÜRK, Türk toplumunu Orta Çağ'dan bütün yönleriyle ayıracak süreci başlatan devlet adamıdır. Onun gördüğü iş çağdaştır, çağa uygundur; çünkü çağımız giderek tüm insanlığı kapsamakta olan bir aydınlanma ve bilgilendirme dönemidir. Yerinden kıyılayamayacak kadar hantal ve sakat, Orta Çağ kalıntısı bir ümmet devleti olan Osmanlı'nın, dünya görüşü ve yapısı yüzünden kendi toplumunun gelişmesini sağlayacak kesin ve tutarlı bir isteği ve çabası olmamıştır. ATATÜRK, 5 Kasım 1925'te Ankara Hukuk Okulunun açılışında buna bir örnek verir:

"Uluslararası genel tarih içinde Türklerin 1453 zaferini, İstanbul fethini düşünün. Bütün bir dünyaya karşı İstanbul'u Türk toplumuna mal eden güç, aşağı yukarı o yıllarda icat edilen matbaayı ülkeye mal etmek için o zamanki hukukçuların uğursuz direncini göğüsleyememiştir... Buna izin koparabilmek için 300 yıl kuşuklar, kararsızlıklar, üzüntüler içinde beklemek zorunda kalmışızdır."¹

ATATÜRK, batı uygarlığına katılma zorunluluğu karşısında Osmanlı Devleti'nin yarım yamalak önlemlerden kurtulamayan tutumunu aşarak, bu sıralarda tarihin gidişinde en ileri aşama olan sanayi uygarlığını bütünüyle benimsemenin gerektiği inancını devrimlerinin temel direği yapmıştır:

"Ülkeler çeşitlidir. Ancak uygarlık birdir ve bir ulusun yükselmesi için de bu biricik uygarlığa katılması gereklidir."² (Şubat 1924)

¹ Behçet Kemal Çağlar; Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1968, s.161.

² Utkan Kocatürk; Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Edebiyat Yayın Evi, Ankara, 1971, s.85.

ATATÜRK, bu inancını 30 Ağustos 1925 günü Kastamonu'da halka şöyle açıklamıştır:

"Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını bütünüyle çağdaş, bütün anlam ve biçimiyle uygar bir toplum durumuna vardır. Devrimimizin temel ilkesi budur."³

Burada "bütünüyle çağdaş" ve "bütün anlam ve biçimiyle uygar" sözlerinde iki kez "bütün" sözcüğünün geçmekte olduğunun altı çizilirse, ATATÜRK'ün devrimlerinin daha hemen başlangıcında, Osmanlı dönemindeki doğu-batı çatışmasını nasıl geride bıraktığı görülür.

Kültür ile uygarlığı birbirinden kesin olarak ayırmanın güç olduğunu, böyle bir ayrımın yapay olabileceğini de düşünmek gerekir. Nitekim ATATÜRK de böyle düşünmüştür:

"Uygarlığın ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır... Bence uygarlığı kültürden ayırmak güçtür ve gereksizdir"⁴

Devrimlerin temel ilkesindeki bütünlüğü belirten sözleri ATATÜRK, halka, tarikatların kaldırılmasını ve şapka devrimini duyurmak için çıktığı gezide, Kastamonu'da söylemişti. "Bütün anlam ve biçimiyle uygar" derken, buradaki "biçimiyle" sözcüğü, kendisinin artık giymiş olduğu şapka ile de ilgili olsa gerek. Dış görünüş için dışlaşmasıdır. Giysiler de içimizde bir şeyleri dışa vuran simgelerdir. İçteki inançları değiştirmek isterken, onların dışa yansımalarını da değiştirmek gerekirdi.

ATATÜRK'ün, Türk halkını "bütünüyle çağdaş, bütün anlam ve biçimiyle uygar bir toplum!" yapabilmesi için, çok temelli değişiklikler gerçekleştirmesi, 200 yıldır bir türlü atılamayan ve atılması da pek istenmeyen Orta Çağ safirasından onu kesin olarak kurtarması gerekirdi. Onun, bunun çok iyi bilincinde olduğu, başladığı devrimi tanımlamasında belirgindir:

"Türk devrimi nedir? Bu devrim, sözcüğün birdenbire okla getirdiği ihtilâl anlamından ileride, ondan daha geniş bir değişmeyi dile getirmektedir."⁵ (Kasım 1925)

Bu tanımda, ATATÜRK'ün hedef olarak gösterdiği devrimlerin amaç ve kapsamı açık ve seçiktir. Bu devrimler yalnızca bir hükümet biçiminin değişmesi, yani monarşiden cumhuriyete geçiş değildir. Ondaki ileride, ondan çok daha geniş kapsamlı bir değişmeye yol açacak bütünleşmiş bir uygarlık üslûbunun ve bunun ilkelerine göre, tarih içinde oluşmuş kültür alanlarının, sanatın, bilimin, eğitimin, toplumsal ilişkilerin ve benzerlerinin temelden değişmesidir. Bu devrimi, yıkıcılığı ve yapıcılığı ile birlikte kavramak önemlidir. Devirmek kökünden geldiği için devrim sözcüğünden

³ Atatürk'ten Düşünceler, Der. Enver Ziya Karal, 3. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1969, s.41.

⁴ Afet İnan; Mustafa Kemal Atatürk'te Yazdıklarım, Ankara, 1969, s.48.

⁵ Atatürk'ten Düşünceler, s.41.

huylananlar olabilir. Ancak devrim gerçeğinin bilincini taşımak ve ona göre davranmak için insanda belli ölçüde bir düşünsel ve moral güç olmalıdır.⁶ ATATÜRK'ün dediği gibi, "idarei maslahatçılar esaslı inkılâp yapamazlar."

ATATÜRK, yeni Türk insanını yaratmış olan Türk hümanizmasının babasıdır. Bu temelden devrimin gerçekleşmesi, yeni bir insanı belli bir doğrultuda yetiştirmeye bağlıydı. Bu doğrultuyu da ATATÜRK, çok yerinde olarak, "Dünyada her şey için, uygarlık için yaşam için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir."⁷ düşüncesini belirtmiştir. Bu özdeyişte bütün bir çağın üslubu özetlenmiştir. Bu düşüncesini sık sık belirten ATATÜRK, 25 Ağustos 1924'te; "Hiçbir zaman hatırımızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet, sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister."⁸ demiştir. Gerçekten de ATATÜRK'ün Türk toplumunu kesin olarak yöneltmeyi istediği yeni batı uygarlığının temel niteliği, aydınlanma tutumuydu. Aydınlanma, yaşama aklın yol göstermesi, yaşama dayanak olacak değer ve normların akılla bulunması, gelenek göreneklere aklın eleştirisinden geçirmek demektir. Bu da ancak bilim ile sağlanabilir.

Bunun için her şeyden önce eğitimde köklü değişiklikler yapılması gerekiyordu. Bu da ancak çağdaş bilgilere dönük eğitimle sağlanabilirdi. Bağımsızlık Savaşı'nın zaferle sona ermesinden az sonra, 27 Ekim 1922'de zaferini kutlamak için İstanbul'dan Bursa'ya gelen öğretmenlere ATATÜRK'ün söyledikleri, artık devrimleri taşıyacak "yeni insan"a nasıl ulaşılabileceğini, onu yetiştirmek için nelerin yıkılıp nelerin kurulacağını yalın çizgileriyle belirtir:

"Akla uygun hiçbir nedene dayanmayan birtakım geleneklerin, inanışların korunmasında direnip duran ulusların ilerlemesi çok güç olur. Belki hiç olmaz. İlerlemek yolunda bağları ve koşulları aşamayan uluslar çağa uygun, akla uygun bir yaşama içinde olamazlar; genel yaşamada görüşü geniş olan ulusların ellerine düşüp, onlara tutsak olmaktan kurtulamazlar. Bütün bu gerçeklerin ulusça iyi anlaşılması ve içe sindirilmesi için, her şeyden önce bilgisizliği gidermek gerekir. Bunun için öğretim programımızın, eğitim davranışımızın temel taşı, bilgisizliği gidermek olmalıdır. Bu bilgisizlik giderilmedikçe yerimizde sayacağız. Yerinde duran bir şey ise, geriye gidiyor demektir."⁹

Bu sözler, aydınlanma çıkırına özgü düşünceleri yansıtmaktadır. O, "akla dayanmayan inanışların atılması", "ilerleme yolu" ve bunun için de "bilgisizliğin giderilmesi" ile, akli ve bunun ürünü olan bilimin eleştirel özelliği yoluyla yeni, lâik bir insanlık kültürü kurmak istiyordu. Rönesanstan beri

⁶ Atatürk, 23 Ağustos 1925'te Kastamonu'da Giyim Devrimi'ni açarken başındaki şapkayı göstererek, "Buna şapka derler" demiştir. Olayın gerçek adını anmakla da "güneş siperli serpuş" gibi daha önce ortaya atılmış olan kaçamaklara son vermiştir.

⁷ "Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit ilimdir, fendir."

⁸ Atatürk'ten Düşünceler; s.78.

⁹ Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri; s.87-88.

gelişen yeni doğa bilimi, doğaya insanı egemen kılma yolunu açmıştı. Bunu da doğa olaylarına zihnin ürünü olan matematik kavramları uygulamadan oluşan matematik fizik sağlamıştı. Şimdi aynı yöntemle -deneyi düşüncede işleyerek- kültür dünyasının olayları da ele alınacak, bilginin ışığıyla onları da insanın gereksinmelerine göre yönlendirme yolu bulunacaktır. ATATÜRK, aynı konuşmasında şunu da belirtir:

“Gözlerimizi kapayıp herkesten ayrı ve dünyadan uzak yaşadığımızı düşünemeyiz. Ülkemizi bir sınır içine alıp dünya ile ilgisiz yaşayamayız. İleri ve uygar bir ulus olarak çağdaş uygarlık alanı içinde yaşayacağız. Bu yaşama da ancak bilgi ile, teknik ile olur. Bilgi ve teknik nerede ise, oradan alacağız ve ulusun her bir insanının kafasına koyacağız. Bilgi ve teknik için başka bağ, başka koşul yoktur.”¹⁰

ATATÜRK, çağdaş bilgilere dönük eğitimin yanı sıra, öğretim birliğini de gerekli görmüştür. Bu düşüncenin yaşama geçirilmesi için, önce ortamın Osmanlı'dan arta kalmış Orta Çağ kurumlarından arındırılması zorunluydu. Bu da eğitim alanında Halifelik ile Şer'iyeye Vekâletinin kaldırılıp lâikliğin başlatılmasıyla yolu açan 3 Mart 1924 tarihli “Öğretim Birliği Yasası” ile sağlanmıştır. Bununla da yeni insanı tek elden, tek bir eğitim modeline göre yetiştirip hem çağdaş uygarlığa bütün toplumca ayak uydurmak hem de ulusal birliği güçlendirmek olanağı elde edilmiştir.

Orta Çağ yükünü Cumhuriyet'e kadar sürükleyen medresenin ortadan kalktığı, Halifelik ile Şer'iyeye Vekâletinin de kaldırıldığı 1924 yılı ATATÜRK devrimlerinin gerçek başlama tarihidir. Bu devrim, ancak önyargılardan, boş inançlardan arındıran özgür düşünme ve yaratma ortamında oluşabilirdi. Bu ön koşulu, ATATÜRK şöyle dile getirmiştir:

“Şimdiye kadar ulusun beynini paslandıran, uyuşturan ve bu istekte bulunanlar olmuştur. Herhâlde zihinlerde bulunan bütün boş inançlar tümüyle atılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça beyne gerçek aydınlıkları aşılacak olanaksızdır.”¹¹

Bu sözleriyle ATATÜRK, yeni bir kültür savaşını başlattığını duyuruyordu. Bu kültür savaşının içinde, Türkçenin bir “ulusal kültür dili”ne dönüştürülmesi de yer alıyordu. Aydınlanma çıkırınının baş özelliği, bilgi denilen kültür değerinin herkese ulaştırılmasıdır; bilginin toplum içinde yaygınlaştırılmasıdır. Bu, bilgi demokrasisidir. Bunun için de herkesin kolayca kavrayabileceği bir dil gerektiğinden, aydınlanma çağları, ulusal dillerin de geliştirildiği, ulusal dilin sorun olduğu dönemlerdir. ATATÜRK için de dil sorunu vardı. Bu sorun, imparatorluktan miras kalan Osmanlıcanın ulusal bir kültür dili olmayışı idi. Osmanlıca Arapça, Farsça terkiplerle dolu, karma bir dildi. İyice kavranması için Arapça ve Farsçayı bir yere kadar öğrenmek gerekiyordu.

¹⁰ a.g.e.; s.87.

¹¹ Atatürk Diyor ki; Varlık Yayınları, İstanbul, 1951, s.58-59.

Orta Çağda, Hristiyan ümmetinin ortak kültür dilinin Lâtinçe olması gibi, İslâm dünyasının ortak kültür dili de Arapçaydı. Halk, bu dilleri bilmediğinden, bu dili bilen egemen sınıflar tarafından, istenilen biçimde yönetiliyordu. Ancak dinden bağımsız bir dünya kültürü anlayışını getiren Rönesans ile birlikte, Avrupa'da Hristiyan ümmetinin birleştiriciliği çözülmeye başlayınca, buradaki uluslar birer birer kendi özelliklerini, bu arada da en başta kendi dillerini geliştirmeye girişmişlerdir. Lâtinçe de giderek arka plâna çekilmek zorunda kalmıştır. Bir ulusun dili de ulusal bilinçle birlikte yerleşir.

Ulusal dile giden yolun ilk aşaması harf devrimiydi. Lâtin harflerinin benimsenmesi ve 1929 yılının ilk günü bütünüyle uygulamaya geçilmesi ATATÜRK'ün bu yolda attığı ilk ve zorunlu adımdır. Arap harfleri, yüzyıllar boyuca Türkçenin ses değerlerini gerektiği gibi, rahatça ve doğru olarak yansıtamamıştı. Hele Osmanlıcanın çözülmeye yüz tuttuğu, yerine Arapçadan giderek arınan bir Türkçe geçmeye başladığı bir gelişmede, işleklik kazanan ya da yeniden oluşturulan sözcükleri, Türkçeye uygun da olamayan bu harflerle yazmak, güçlükleri büsbütün artırıyordu. ATATÜRK, 8 Ağustos 1928 günü, Sarayburnu Parkı'ndaki harf Devrimini başlatan konuşmasında şöyle diyordu: "Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu gereği anlamak zorundayız."¹²

Türkçenin seslerini başarıyla yansıtabilen Lâtin harfleri, ATATÜRK'ün Bağımsızlık Savaşı'nın hemen bitiminde Bursa'da, 27 Ekim 1922'de ileri sürdüğü "Eğitimin temel ilkesi, bilgisizliği gidermek olmalıdır" amacına varmada zorunlu bir alt yapıydı. Yeni yazının uygulamaya başlandığı yıl içinde açılan "millet mektepleri"nde yarım milyonu aşkın yetişkin yurttaşın okuma öğrenmesi, yeni yazının başarı ve haklılığını kanıtlamıştır.

ATATÜRK'ün bu programı içindeki ikinci aşama dil devrimiydi. Bakanlar Kurulu, "Dilimize Lâtin harflerinin uygulanma biçimini ve olanağını düşünmek üzere" 23 Mayıs 1923'te bir "Dil Encümeni" kurmuştu. İlk toplantısında alfabe ve gramer alt kurullarına ayrılan bu encümen ile dil devrimi devletçe başlatılmış oluyordu. Az zamanda sözlük, terimler, etimoloji ve benzeri dil konuları üstünde de durmak gerektiği anlaşılınca, harf devrimini hazırlamak için kurulan Dil Encümeninin böylesine geniş bir işi başaramayacağı, daha geniş bir örgüt gerektiği gündeme geldi. Bunun üzerine ATATÜRK'ün direktifi ile Türk Dili Tetkik Cemiyeti¹³ 12 Temmuz 1932'de kuruldu. 26 Eylül 1932'de, Dolmabahçe Sarayı'nda ATATÜRK'ün başkanlığında toplanan ve yabancı dil bilginlerinin de bulunduğu birinci kurultayda şu kararlar alındı:

1 Türk dilini ulusal kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı durumuna getirmek, Türkçeyi çağdaş uygarlığımızın önümüze koyduğu bütün gereksinmeleri karşılayacak bir yetkinliğe erdirmek,

¹² Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri; s.181.

¹³ III.Türk Dil Kurultayında (24-31 Mayıs 1936) bu cemiyetin adı, Türk Dil Kurumu olarak değiştirildi.

2. Bunun için, bugün yazı dilinden Türkçeye yabancı kalmış öğeleri atmak, halkçı bir yönetimin istediği biçimde, halk ile aydınlar arasında nitelikçe ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak ve ana öğeleri öz Türkçe olan ulusal bir dil yaratmak.¹⁴

ATATÜRK'ten sonra gelip geçen hükümetlerin çoğu Türk Dil Kurumunu desteklememiş, en azından onunla ilgilenmemiş ya da ona güçlükler çıkarmıştır. Buna karşın dil devrimi günden güne yayılmış ve bugün devlet dili, Türk yazınının en önde gelen yazarlarının, bilim ve sanat adamlarının dili olmuştur. Kısacası, Türk Dil Kurumunun çalışmalarıyla Türkçe zenginleşmiş, genişlemiş ve yeni anlatım olanaklarına kavuşmuştur.

ATATÜRK, aydınlanma ve hümanizma çıkırını tamamlamak için daha birçok alanda ilkleri başlatmıştır. Yeni bir ulusa, yeni bir tarih anlayışı ve bilinci sağlamada yararlı olacak Türk Tarih Kurumunu kurmuş ve mirasının büyük bir bölümünü Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumuna bırakmıştır. Tarih araştırmaları yoluyla, cemaat yaşamından ulus yaşamına geçen Türk toplumuna tarihsel bilinci ve içeriği kazandırmayı düşünmüştür. ATATÜRK, 1922 Kasımının sonunda Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşmasında şöyle diyordu:

"Açık söyleyeyim ki, biz üç buçuk yıl öncesine değin cemaat hâlinde yaşıyorduk!... Bizi istedikleri gibi yönetiyorlardı... Üç buçuk yıldır ulus olarak yaşıyoruz. Bunun elle tutulur, gözle görülür tanığı yönetimimizin biçimidir ki bunu yasalar 'Büyükt Millet Meclisi Hükümeti' diye adlandırmıştır."¹⁵

Burada ATATÜRK'ün "üç buçuk yıl önce" dediği, Osmanlı Devleti'ne son veren ulusal eylemi başlatan Samsun'a çıkıştır. ATATÜRK, Türk Tarih Kurumunu, Türk Dil Kurumundan bir yıl önce 16 Nisan 1931'de kurmuştur. 1934 yılında, Büyük Millet Meclisini açış konuşmasında bu iki kuruma verdiği önemi şöyle belirtmiştir:

"Kültür işlerimiz üzerine ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini doğru temelleri üzerine kurmak ve öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmanın olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere ereceğine, şimdiden inanabilirsiniz."¹⁶

Görülüyor ki, kimilerinin öteden beri ileri sürdükleri gibi, ATATÜRK dönemi Türkiye'yi tarihten koparmamış, tam tersine, bir hanedan tarihi darlığından kurtarıp Türk tarihini artık karanlıklara karışan boyutlarına kadar uzandırmıştır.

ATATÜRK'ün başlattığı Türk hümanizmasının gelişmesinde, bilim ve sanatı ileri götürmede daha birçok ateşleyici vardır. Bunlar arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İstanbul Üniversitesi reformu, ATATÜRK'ten sonra

¹⁴ Şerafettin Turan; Atatürk ve Ulusal Dil, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s.20.

¹⁵ Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri; s.88.

¹⁶ Turan; s.88.

ortadan kaldırılan halk evleri ve köy enstitüleri bunlardan bazılarıdır. Bu aydınlanma çığırı içinde Osmanlı Devleti'nde ikinci sınıf bir vatandaş, hatta zaman zaman erkeğin kölesi olarak görölen kadının, doğal ve yasal haklarını ATATÖRK devrimleri ile kazandığını hepimiz biliyoruz. Burada önemli olan nokta, Türk kadınının seçme, seçilmede ve yüksek makamlardaki görevlerde erkeklerle eş haklara kavuşmasının, ATATÖRK sayesinde, örnek alınan batının birçok ülkesinden daha önce oluşudur. Başka deyişle, kadın hakları konusunda Türkiye, aydınlanmasını birçok ülkeden daha önce gerçekleştirmiştir.

Burada, başlı başına bir inceleme konusu olan aydınlanmanın dinamosu olan sanattan söz etmiyorum; çünkü ATATÖRK'ün sanatın her dalında başlattığı devrim, ayrı bir inceleme gerektirir.

ATATÖRK devriminin eksik kalmasının, yer yer yürümemesinin nedenleri kendisinde değil, içinde gelişmek zorunda olduğu tarihsel-toplumsal ortamın direnmesinde aranmalıdır. Bu devrimler insanlık tarihinin genel gelişimine uygun ve çağdaş olduğundan, engellere ve ters gelişimlere karşın ilerleyecektir. Tarih, tuttuğu doğrultudan ayrılanların üstünden acımasız bir biçimde gelip geçer. Bu gerçek de ATATÖRK devrimini tamamlamaya zorlar. ATATÖRK'ün kendisi de "Devrimin bütünlenmesi gerekir."¹⁷ diyor ve sanki yaşamın temel gerçeğini metafizik bir sezgi ile yakalamış gibi ekliyordu: "Devrimler yalnız başlar, ama devrimin bitişi diye bir şey yoktur. Başlamak ve bitmemek gerek doğada, gerekse toplumda devrimin evrim ile benzer olan ortak yasasıdır."

Bu devrim, Orta Çağ dünya görüşü ve düzeni büsbütün aşılıncaya, çağdaş endüstri uygarlığına yaratıcı olarak katılincaya dek sürecektir. Sanayileşmede yol aldıkça, ATATÖRK devrimleri de özlerine uygun, gerçek ortamlarını bulacaklardır.

¹⁷ İnan; s.7.